

УДК 351.746:343.1-049.5

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2023.16>**А. Свінцицький,**

кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Становлення України як правової демократичної нації вимагає запровадження правової системи, заснованої на взаємній відповідальності держави та особи. Зокрема, цей принцип має бути реалізованим у сфері кримінального судочинства. У статті 3 Конституції України визначено, що життя і здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю, а отже, важливе значення мають питання захисту прав, свобод та інтересів учасників на всіх етапах кримінального провадження. У цьому контексті головним пріоритетом є забезпечення ефективного захисту свідків, потерпілих та інших осіб, які є учасниками кримінального провадження, через правовий інститут в Україні. Курс України на інтеграцію до Європейського Союзу зумовлює необхідність наближення української системи правосуддя до європейських стандартів. Окреслити існуючі проблеми захисту прав, свобод та інтересів, а також розробити відповідні методи їх вирішення допоможе дослідження, аналіз та порівняння досвіду іноземних держав.

Наявність у кримінальному праві надійної системи захисту безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, сприятиме отри-

манню вичерпної та точної інформації від таких осіб на кожному етапі кримінального провадження. Оскільки впевненість у власній безпеці є однією з базових потреб людини, цю впевненість необхідно забезпечити для кожного учасника кримінального провадження шляхом створення безпечних процедур збору інформації. У практичному значенні це передбачає запобігання та реагування на протиправні дії щодо осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Вказаною проблематикою досліджень у різні часи займалися такі вчені, як В. Ортинський, В.В. Навроцька, А. Орлеан, В. Козій, О. Ромців, Г.І. Глобенко, М. Вечера, М.В. Ноздренко, Т. Семків, О.І. Ромців. Багато наукових праць цитованих авторів спираються на кримінально-процесуальні норми, які змінили або зосередили увагу лише на одному заході безпеки. Наразі існує потреба в додаткових дослідженнях більш ефективних правових систем для кращого захисту підозрюваних у злочинах та іноземних свідків. Це зумовлює актуальність обраної теми дослідження для розвитку національного права.

Метою наукової статті є здійснення правового аналізу, а також

надання рекомендацій та деяких практичних положень щодо вдосконалення національного законодавства у сфері забезпечення безпеки для всіх учасників кримінального судочинства. Надані рекомендації будуть ґрунтуватися на міжнародних стандартах у сфері діяльності уповноважених органів державної влади.

Відповідно до мети дослідження, необхідно сформулювати основні завдання, які полягають у наступному: 1) визначити сутність інституту забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства; 2) дослідити досвід деяких європейських країн, щодо організації діяльності відповідного інституту; 3) сформулювати пропозиції для гармонізації національного законодавства з європейським; щодо регулювання відносин в сфері захисту учасників кримінального судочинства.

Забезпечення безпеки всіх осіб, які беруть безпосередню участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні кримінальних правопорушень, а також у судовому розгляді кримінальних проваджень – це правові, організаційно-технічні та інші заходи, що вживаються правоохоронними органами для захисту життя та здоров'я, житла й майна таких осіб від протиправних посягань, задля створення умов для належного здійснення правосуддя.

Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (далі – Закон) [1] встановлено, що будь-яка особа, щодо якої може відбуватися кримінальне провадження, має право на забезпечення своєї безпеки під час розслідування. Це можуть бути законні представники, свідки, підозрювані, захисники та члени родин. Крім того, до цього переліку виключень входять потерпілі та їхні представники, експерти, перекладачі, члени сімей та інші особи.

Розслідування кримінальних справ вимагає розгляду конкретних посягань на життя, майно, здоров'я та житло особи. Крім того, кримінальне провадження має враховувати потенційні загрози, характеристики особи, яка становить загрозу, будь-які зв'язки, які вони мають, і значення будь-яких свідчень особи, яка перебуває в небезпеці.

Щоб забезпечити безпеку особи, необхідні різні заходи. Це захист особистої інформації та документів, заміна особистих речей і зміна зовнішнього вигляду. Додаткові заходи безпеки полягають у моніторингу телефонного зв'язку, прослуховуванні розмов та візуальному спостереженні за особами. Інші поширені заходи безпеки включають повідомлення про небезпеку та використання технічних пристроїв контролю; зміну місця проживання або роботи, переїзд в інше місце в межах того самого міста або взагалі переїзд до іншого міста.

Україні необхідно проаналізувати кращий досвід інших країн для створення дієвої системи кримінального правосуддя. Це пов'язано з тим, що багато частин кримінального законодавства мають недоліки і потребують виправлення.

Програми захисту свідків у різних країнах використовують подібні заходи для забезпечення безпеки учасників, але вони дещо відрізняються. Розглянемо основи кожної програми захисту свідків у порівнянні з підходом нашої країни.

Доцільно розпочати з розташування в системі національної влади, структур, що забезпечують безпеку свідків. У деяких країнах, включаючи Австрію, Словаччину та Велику Британію, захист свідків забезпечує поліція, а в інших (наприклад, Нідерланди) програми діють у рамках виконавчих або судових органів.

В Україні, вжиття заходів безпеки, відповідно до ч. 3 ст. 3 Закону, покладено на органи Служби безпеки, Державного бюро розслідувань, органи

внутрішніх справ, органи Національної поліції або Національне антикорупційне бюро України, у структурі яких для цього створюються спеціальні підрозділи. Безпеку осіб, яких беруть під захист, якщо кримінальні провадження знаходяться у провадженні податкової міліції або суду, забезпечує за їх рішенням, відповідно, орган служби безпеки, Державного бюро розслідувань, орган внутрішніх справ, орган Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України або орган чи установа виконання покарань, слідчий ізолятор. Якщо особа, яка перебуває під захистом, утримується у виправній установі чи слідчому ізоляторі, незалежно від того, в якій установі перебуває кримінальне провадження, її безпеку гарантує відповідний підрозділ установи чи слідчого ізолятора [2, с. 145].

У Рекомендаціях Ради Європи 2005 року [3] (далі – Рекомендації РЄ (2005) 9) зазначено, що Підрозділи захисту свідків повинні мати певну оперативну автономію та не залучатися до підготовки чи розслідування справ, однак існуючі в Україні підрозділи забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, розташовані в слідчих чи оперативних структурах слідчих та оперативних підрозділів і згідно параграфу 2 Кримінального процесуального кодексу [4] фактично є на стороні обвинувачення, якому не завжди надається необхідна автономія. В Україні немає жодного відомства, яке б координувало діяльність із захисту свідків різних відділів вищезазначених відомств, а також немає єдиного обліку осіб, які перебувають під захистом.

У Рекомендаціях ЄС (2005) 9 зазначено, що головною метою програми захисту свідків є захист життя та безпеки свідків і близьких їм людей. Їм також необхідно забезпечити належний фінансовий, психологічний і фізичний захист. Однак укра-

їнські програми часто передбачають лише захист особи та майна.

Тому зрозуміло, що в Україні існує потреба у створенні підрозділу захисту свідків – спеціалізованого органу, до обов'язків якого входить захист осіб у МКС та всі інші завдання, визначені ст. 22 Рекомендації РЄ (2005) 9.

Деякі країни вирішують, хто прийматиме рішення про заходи безпеки під час кримінального провадження, через спеціальний процес прийняття рішень. Німеччина залучає прокурора та відділ безпеки поліцейського департаменту коли приймає рішення про включення чи виключення людей із заходів безпеки. Крім того, деякі країни вирішують, хто приймає рішення щодо заходів безпеки, за рішенням одного керівного органу, наприклад міністра юстиції, прокурора чи начальника поліції.

У програмах захисту Бельгії, Італії та Іспанії використовуються міждисциплінарні комісії, до складу яких входять судді, прокурори, співробітники правоохоронних органів та експерти з організованої злочинності. Це пов'язано з тим, що передовий досвід європейських держав заохочує створення міжвідомчої комісії, яка вирішуватиме, чи варто включати свідка в програму. Наприклад, програма захисту Бельгії використовує Комісію, до складу якої входять заступник секретаря Міністерства внутрішніх справ, судді та прокурори [5, с. 189].

Кримінально-процесуальний кодекс України визначає конкретні обставини, за яких суддя може постановити ухвалу про застосування заходів безпеки. Це може статися у будь-якій кримінальній справі про кримінальні правопорушення, а також, коли орган чи організація проводить оперативно-розшукові дії щодо осіб, причетних до злочину чи сприяння йому. Наприклад, це стосується справ, пов'язаних із ст. 206 Кримінально-процесуального кодексу, яка стосується слідчих суд-

дів. Крім того, прокурор може прийняти таке рішення, коли йдеться про ст. 3 Закону.

На оцінку безпеки свідка впливає занадто багато органів, які приймають незалежні рішення з цього питання. Це призводить до незбалансованості підходу, який не відповідає європейським стандартам. Рекомендуємо зменшити кількість задіяних осіб в Україні, дотримуючись належної процедури.

Робота із захисту учасників кримінальних справ стала міжнародним зразком завдяки винятковій організації цієї сфери роботи в США. Програми захисту свідків або WITSEC (United States Federal Witness Protection) реалізуються Сполученими Штатами як першою країною у світі, що почала реалізовувати процедуру захисту свідків. Ці програми захищають свідків, які можуть опинитися під загрозою через свою участь у кримінальному провадженні. Програма захисту свідків США також регулює відшкодування шкоди, заподіяної особами, які свідчать проти підсудного [6].

Федеральна програма захисту свідків США (WITSEC) є найдовшою у світі такою програмою та понад 30 років підпорядковується судово-виконавчій службі. Після невдалої спроби протистояти американо-італійській мафії WITSEC був задуманий як новий інструмент для секретності та постійного руху. Його також часто використовують разом зі змінами особистих даних, наданих свідками та їхніми родинами.

Правова система США використовує численні методи захисту свідків і потерпілих від шкоди. Ці заходи часто включають переїзд свідка на нове місце чи місце проживання, надання йому нових ідентифікаційних даних, оплату життєво важливих витрат (наприклад, переїзд), допомогу в працевлаштуванні та інші заходи, які захищають його соціальну та фізичну безпеку. Крім того, багато методів захисту включають

екстремальні зміни в житті захищеної особи; лише деякі з них можуть бути використані у випадках, коли інші засоби захисту не працюють або виявляються недостатніми. Коли це так, ці заходи вступають у дію лише після судового розгляду [7, с. 6–7]. Навіть тоді вони застосовуються лише до небагатьох обраних — тих осіб, які потребують захисту навіть після завершення судового розгляду.

Через характер програми щороку лише 360 осіб отримують захист за допомогою програми захисту свідків. При цьому компенсує це справді якісний захист: свідкам необхідно змінити місце проживання, прізвище, зробити нові документи, матеріальну допомогу. З фігурантами схеми укладаються відповідні договори (меморандуми), в яких прописані зобов'язання держави та свідків. Серед них: дача свідчень в обмін на захист, зобов'язання виконувати вимоги правоохоронних органів (не заходити в громадські місця, не спілкуватися з певними особами).

Слід зазначити, що законодавством України встановлено, що правомірно змінити документи, зовнішність чи місце проживання люди можуть лише за наявності згоди двох сторін: свідка, з одночасним погодженням зі сторони компетентного органу та лише у виняткових обставинах.

Заслужує на увагу і практичний досвід Італії, яка впровадила програму захисту свідків у 1984 році. Італійське законодавство передбачає різні типи захисту та допомоги відповідно до конкретної ситуації ризику, в якій перебуває особа. На підставі інформації поліції та прокуратури уповноважений орган визначає небезпеку, яка загрожує тим, хто «співпрацює» з правосуддям, визначає причини надання їм «Програми спеціального захисту» оцінює значимість і важливість показань, отриманих від осіб, які потребують захисту [8, с. 59–60].

Коли оцінюється рівень небезпеки, італійське законодавство передбачає

різні форми захисту. Це включає державну медичну допомогу, додаткові документи, що посвідчують особу, та озброєний супровід членів родини, які потребують допомоги. Вона також передбачає щомісячну допомогу, що дорівнює середньому прожитковому мінімуму або рівню життя до того, як стати частиною програми. В той час як правова система США забезпечує захист свідків незалежно від рівня загрози.

Як можемо бачити, вказаний перелік заходів перекликається з тим, що містить вітчизняне законодавство (в ст. 7 Закону). Серед можливих додаткових доповнень – допомога на психологічну реабілітацію та компенсація особі за рахунок держави або засудженого витрат, пов'язаних з його особистим захистом чи майном. Останній перерахований захід аналогічний захисту, який надається в Сполучених Штатах. Це схоже на обов'язки шерифа, що передбачено законом [9, с. 136].

У США дане питання врегульовано відповідною угодою, що значно підвищує ефективність вказаних заходів. Найпомітнішою відмінністю між застосуванням захисту в Сполучених Штатах та Україні є те, що національне законодавство не використовує важливість свідків для розслідування як міру, а радше захищає будь-кого, хто робить відповідну заяву. Отже, у нас система заснована на кількості свідків, а не на якості. Це призводить до того, що найпопулярнішим засобом залишається індивідуальний захист, який не завжди є надійним чи доцільним заходом. Звичайно, це засіб відносно дешевий, але це не завжди можливо. Іноді працівники спецпідрозділів, які здійснюють захист, також отримують плату за свої «послуги».

В Україні відсутня система захисту свідків і потерпілих у всіх кримінальних провадженнях. Законодавчою базою з цього питання є Закон України «Про забезпечення безпеки

осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Він регламентує підстави та порядок здійснення органами державної влади адміністративних, технічних та організаційних заходів щодо захисту від протиправних посягань на життя, здоров'я, житло та майно осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Закон також визначає порядок розслідування кримінальних справ, судового розгляду та припинення злочинів [10, с. 88–89].

Метою цих заходів є створення необхідних умов для належного здійснення правосуддя. Крім того, чинний Кримінально-процесуальний кодекс містить положення, спрямовані на запобігання наслідкам для потерпілих або свідків та інших учасників кримінального провадження. Розділ 2, наприклад, містить заходи забезпечення кримінального провадження, спрямовані на запобігання можливим негативним наслідкам для конкретних осіб. Статті 56 і 66 відповідно встановлюють права свідків і потерпілих вимагати безпеки у випадках, передбачених законом.

Кримінальний кодекс України [11] містить такі склади злочинів, закріплення яких є важливою гарантією безпеки осіб та відповідає рекомендаціям Ради Європи і досвіду зарубіжних країн: ст. 380 ККУ стосується невжиття заходів безпеки для захисту особи під вартою; ст. 381 ККУ стосується розкриття інформації про заходи безпеки особи, що знаходиться під захистом; ст. 386 ККУ йдеться про перешкоджання прибуття свідка, потерпілого чи експерта чи примушення їх до відмови від дачі показань чи висновку. Забезпечення безпеки тих свідків, які є засудженими у зв'язку із участю в кримінальному провадженні передбачено Кримінально-виконавчим кодексом (статті 10, 50, 104) [12].

Україна належить до Ради Європи і має дотримуватися правил Ради Європи. Основними правилами Ради

Європи є Рекомендація Rec (97) 13 [13] та Рекомендації РЄ (2005) 9, які вони використовують для захисту свідків. Їх належне впровадження на національному рівні є запорукою поєднання ефективного та справедливого судового процесу з одночасним захистом свідків і потерпілих від протиправного впливу. Перш за все, необхідно звернути увагу на перелік осіб, які можуть отримати захист за Законом.

Це особа, яка повідомляє правоохоронні органи про кримінальне правопорушення або іншим чином бере участь або сприяє кримінальному провадженню; потерпілі та їх представники у кримінальному провадженні; підозрювані, обвинувачені, захисники та законні представники; державні службовці у справах про відшкодування кримінальної шкоди, позивачі, цивільні відповідачі та їх представники; представники юридичних осіб, які здійснюють провадження; працівники органів пробації; свідки; експерти, спеціалісти, перекладачі та свідки; члени сімей та близькі родичі зазначених осіб. Зі списку осіб ми бачимо, що сторони та їхні родичі охороняються. Проте пропозиція чітко розмежовує категорії «свідків» і «осіб, які співпрацюють зі слідством». Останній – будь-яка особа, яка може понести кримінальну відповідальність, тобто підозрювана, обвинувачена чи засуджена особа [14, с. 135].

Важливо розуміти різницю між цими двома дефініціями, оскільки деяких людей можна захистити за допомогою правових заходів, які не застосовуються до «свідків, які співпрацюють зі слідством». Тому в законодавчому порядку необхідно чітко визначити статус таких осіб, тобто їхні права та обов'язки, а також види засобів забезпечення їх безпеки. На жаль, закон не розрізняє, відповідні положення є спільними для обох категорій, а вибір засобів правового

захисту залишається на розсуд уповноваженого органу [15, с. 510].

Найкраще мати перелік злочинів, щодо яких можна вжити заходів для забезпечення особистої безпеки під час його розгляду. Цей перелік може бути сформований відповідно до тяжкості вчиненого злочину (відповідно до ст. 12 Кримінального кодексу України), як це зроблено в США та Німеччині, або абстрактно шляхом зазначення об'єкта чи ознак злочину, організованих груп чи злочинні організації, тероризм, корупційні злочини тощо). Таким чином, позапроцесуальні заходи захисту свідків у Бельгії та Італії можуть застосовуватися лише у певних кримінальних справах. Згідно з литовським законодавством, їх можуть використовувати для серйозних злочинів [16, с. 65].

Також важливо звернути увагу на те, що ці структури, призначені для забезпечення безпеки свідків, розташовані по-різному в системі національних органів влади. У США в рамках програми WITSEC відповідні заходи покладені на службу судової поліції, а в Німеччині цим питанням займається спеціальний відділ кримінальної поліції. В Австрії, Словаччині та Великобританії захист свідків забезпечує поліція, а в Нідерландах програма діє в рамках адміністративних і судових органів. Ключовою особливістю наведеного прикладу є те, що ці органи мають оперативну автономію та не беруть участі у підготовці справ чи розслідуванні, що відповідає п. 28 Рекомендації РЄ (2005) 9.

Відповідно до ст. 3 Закону встановлено, що перелік органів примусового виконання запобіжного заходу складається з органів досудового розслідування та виконання покарань і розподіляється за підсудністю справи. Той факт, що ці органи є сторонами прокуратури, не отримали належної автономії, та висока фрагментація юрисдикції свідчить про брак професійного та належним чином підготовленого персоналу. Крім того, слід зазначити

відсутність координації та якісної взаємодії між цими відомствами, а враховуючи відсутність єдиного центру у вигляді координаційного відомства, можна стверджувати, що існуючі інститути є неефективними для забезпечення безпеки фігурантів кримінального провадження [18, с. 75].

Тому вважаємо, що в Україні необхідно створити спеціалізований орган для здійснення заходів захисту осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Його можна створити як новий незалежний орган або як структурований автономний підрозділ кримінальної поліції. Основна мета – залучення спеціально підготовленого персоналу та створення єдиного центру координації рішень і дій органів досудового розслідування.

Важливим є питання про те, який орган приймає рішення про застосування заходів безпеки. У деяких країнах забезпечення заходів безпеки здійснюється посадовою особою (міністром юстиції, прокурором або начальником поліції). У Німеччині рішення про включення чи виключення зі схеми приймають служби безпеки та прокуратура [19, с. 120].

В Україні такими особами є, відповідно до п. 2 ст. Закону, слідчий, прокурор та суд, а також орган, що здійснює оперативно-розшукову діяльність. На нашу думку, перелік цих осіб, хоч і великий, не означає, що вони можуть дати об'єктивну оцінку загрозам, про які повідомляють свідки чи потерпілі. У цьому контексті важливо, щоб уповноважений орган володів набором навичок, компетенції та знань у сфері. Такого роду знання не завжди актуальні для посади в юридичному напрямку, очевидно, необхідні психологічні знання про поведінку людини в ситуаціях постійного страху і залякування, які дозволять реально оцінити рівень загрози і вибрати виважене рішення. Найкраща практика європейських країн передбачає створення міжсекторального комітету, який приймає

рішення про включення свідків до програм захисту.

В Італії та Бельгії програми захисту свідків впроваджуються міждисциплінарним органом: комітетом, до складу якого входять заступник міністра внутрішніх справ, судді, прокурори та експерти у сфері боротьби з організованою злочинністю. Слід зазначити, що важливим критерієм для включення в програму захисту свідків має бути внесок свідка у вирішення справи через його свідчення: воно повинно мати змістовне та вирішальне значення. Це відповідає зарубіжній та європейській практиці, коли схеми захисту свідків були доступні лише для тих, без чийх свідчень неможливо було встановити злочинця, його місцезнаходження чи основні обставини справи [20, с. 68].

Становлення України як правової демократії потребує створення правової системи, яка ґрунтується на принципі солідарної відповідальності держави та особи. Не є винятком і сфера кримінальної юстиції, де значною мірою зачіпаються права, свободи та законні інтереси людини. Безпека учасників кримінального процесу має міжнародне значення, а ефективний захист учасників правосуддя є одним із глобальних питань у боротьбі зі злочинністю.

Поступова імплементація міжнародних норм і стандартів у вітчизняне кримінальне законодавство дасть змогу запровадити в Україні ефективний та надійний інститут забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, який зможе забезпечити захист учасників судового процесу від протиправних впливів. Існуючі законодавчі прогалини у цій сфері значно знижують ефективність забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. Це викликало у громадян недовіру до органів державної влади, оскільки від них не можна очікувати повної безпеки, коли це необхідно. На

цю ситуацію можуть вплинути зміни в чинному законодавстві.

Введення окремого розділу «Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні» до Кримінального процесуального кодексу України сприятиме створенню чіткого алгоритму забезпечення безпеки осіб, які її потребують, доповнить та конкретизує вже існуючий Закон України «Про забезпечення заходів безпеки особам, які беруть участь у кримінальному судочинстві» переліком злочинів, при яких застосовуються відповідні заходи безпеки, та механізмом здійснення нагляду і контролю за виконанням таких заходів. Водночас Україні слід виробити власну систему для захисту свідків, що була б ефективною в умовах реалій сьогодення, а тому висвітлені проблемні питання повинні стати предметом подальших наукових досліджень та спільних обговорень науковців і практиків.

Також варто зосередитись на врегулюванні наступних питань: підрозділи по захисту свідків повинні мати певну оперативну автономію і не брати участі в підготовці справи чи розслідуванні; створення підрозділу щодо захисту свідків – спеціального органу, до компетенції якого входить захист осіб; зменшити кількість суб'єктів, уповноважених на прийняття таких рішень, забезпечивши при цьому більш виважений та обґрунтований підхід до їх прийняття з урахуванням європейських стандартів; закріплення таких заходів як психологічна реабілітація та підтримка; компенсація особі (за рахунок держави чи засудженого) витрат на особисту охорону та охорону майна. В законодавстві необхідно чітко відмежовувати статус осіб, що потребують захисту під час кримінального провадження, тобто, їх права та обов'язки, види засобів забезпечення їхньої безпеки. Доцільним буде встановлення переліку злочинів, під час провадження за фактами яких можна

застосувати заходи забезпечення безпеки осіб.

Практичне значення отриманих результатів полягає в наступному. Висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані: у науковій роботі – подальші дослідження інституту безпеки учасників кримінального процесу; у законотворчій діяльності – у процесі вдосконалення відповідних норм чинного законодавства України; у правоохоронній діяльності – як основи роботи уповноважених установ, спрямованої на оптимізацію їх діяльності, спрямованої на забезпечення безпеки осіб у кримінальному судочинстві; у навчально-методичному процесі – при викладанні курсів кримінального процесу та інших дисциплін, підготовці підручників та посібників.

На сьогодні серед найпоширеніших способів підриву системи кримінального правосуддя додаткового висвітлення потребує проблема погроз та насильства щодо людей, які допомагають правоохоронним органам і судам. Зазначене є важливим чинником у боротьбі зі злочинністю в багатьох країнах і водночас продовжує становити серйозну перешкоду для правосуддя. Особи можуть перешкоджати розслідуванню злочинів шляхом здійснення посткримінального впливу. Як правило, свідки та потерпілі змушені приховувати свідчення, змінювати свої попередні показання або надавати недостатньо чітку інформацію через побоювання бути використаними проти них у кримінальному провадженні. Крім того, вони можуть змінити свої свідчення через погрози застосування насильства проти членів сім'ї, близьких родичів або інших осіб, які перебувають під впливом, з боку злочинців та їх спільників.

У статті аргументовано необхідність забезпечення в Україні

надійної системи захисту безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Щоб досягти цього, важливо забезпечити захист від шкоди осіб, які мають надати докази. Крім того, чинні закони мають бути змінені, щоб заохотити більше людей надавати докази. Наголошено, що рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства у сфері забезпечення безпеки для всіх учасників кримінального судочинства мають ґрунтуватися на міжнародних стандартах у сфері діяльності уповноважених органів державної влади. З цією метою у статті наведено огляд програм захисту свідків країн ЄС і США та здійснено порівняльний аналіз зазначених програм з відповідним підходом нашої країни. За результатами проведеного аналізу виявлено основні відмінності, переваги та недоліки кожної з систем, а також сформульовано висновок про те, що впровадження міжнародних стандартів у систему кримінального правосуддя є необхідним кроком до підвищення довіри до правової системи.

Розглянуто нормативно-правову базу України в частині, що стосується захисту учасників кримінального провадження, визначено наявні прогалини у цій сфері та проілюстровано прикладами із законодавчих актів. Запропоновано шляхи покращення законодавчої бази у сфері забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні з урахуванням вивченого міжнародного досвіду, а саме: створити в Україні спеціалізований орган для здійснення заходів захисту осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні та внести відповідні доповнення Кримінального процесуального кодексу України з метою врегулювання сформульованих проблемних питань.

Ключові слова: заходи безпеки, безпека учасників кримінального судочинства, захист свідків, захист потерпілих, кримінальне провадження.

Svintsytskyi A. Improvement of the legislative framework in the field of ensuring the safety of persons participating in criminal proceedings: international experience

Today, among the most common ways of undermining the criminal justice system the issue of threats and violence against people who assist law enforcement agencies and courts needs additional coverage. The abovementioned is an important factor in the fight against crime in many countries and at the same time it continues to be a serious obstacle to justice. Individuals can obstruct the investigation of crimes by exerting post-criminal influence. As a rule, witnesses and victims are forced to withhold testimony, change their previous statements or provide insufficiently clear information for fear of being used against them in criminal proceedings. In addition, they may change their testimony due to threats of violence against family members, close relatives or other persons under influence by criminals and their accomplices.

The article provides arguments for the need to ensure a reliable system of protection of the safety of individuals participating in criminal proceedings in Ukraine. To achieve this, it is important to ensure that those who have to give evidence are protected from harm. In addition, current laws should be changed to encourage more people to give evidence.

It was emphasized that recommendations for improving national legislation in the field of ensuring security for all participants in criminal proceedings should be based on international standards in

the field of activities of authorized state authorities. For this purpose, the article presents an overview of the witness protection programs of the EU and the USA and provides a comparative analysis of these programs with the corresponding approach of our country. Based on the results of the analysis, the main differences, advantages and disadvantages of each of the systems were identified, and the conclusion was formulated that the introduction of international standards into the criminal justice system is a necessary step to increase trust in the legal system.

The normative and legal framework of Ukraine related to the protection of participants in criminal proceedings is examined in detail, existing gaps in this area are identified and illustrated with examples from legislative acts. Ways to improve the legislative framework in the field of ensuring the safety of persons participating in criminal proceedings are proposed, taking into account the learned international experience, namely: to create a specialized body in Ukraine to implement measures to protect persons participating in criminal proceedings and to make appropriate additions to the Criminal Procedure Code of Ukraine in order to settle the formulated problematic issues.

Key words: security measures, security of participants in criminal proceedings, witness protection, victim protection, criminal proceedings.

Література

1. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 04.02.1994 р. № 3782-XII. Відомості Верховної Ради. 1994. №11. С. 51.
2. Шапланд Дж. Жертви та кримінальне правосуддя: створення відповідальних органів кримінального правосуддя. Інтеграція точки зору жертви в кримінальне правосуддя. 2019. №1. С. 147–164.
3. Рекомендації РЕ (2005) 9. URL: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Rec%20_2005_9.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. (№ 9-10, № 11-12, № 13). С. 88.
5. Ешворт Е. Права потерпілих, права підсудних і кримінальний процес. Інтеграція точки зору жертви в кримінальне правосуддя. 2019. №1. С. 185–204.
6. Забезпечення безпеки свідків у вимірі міжнародного законодавства. URL: http://dspace.oduws.edu.ua/bitstream/123456789/3231/1/%D0%97%D0%B1%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80_25.02.2022_%D0%BC_%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D0%B0.pdf#page=47 (дата звернення: 15.11.2022).
7. Ортинський В. Захист свідка у кримінальному провадженні: досвід окремих держав та можливості його реалізації в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2020. № 4(28). С. 1–8.
8. Попко В.В. Захист свідків і потерпілих осіб у транснаціональному кримінальному праві. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. №4. С. 57–68.
9. Навроцька В.В. Допустимість відмови від виконання процесуальних обов'язків у разі нездатності держави забезпечити безпеку учасника кримінального судочинства та його близьких. Конституційні засади кримінального права України : збірка тез доповідей науково-практичної конференції (м. Київ, 22 грудня 2020 року). Київ, 2020. С. 135–138.
10. Орлеан А. Процедура забезпечення безпеки учасників кримінального провадження: Адаптація законодавства України до європейських стандартів. Актуальні проблеми правознавства. 2016. № 3(7). С. 87–92.
11. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. (№ 25-26). С. 131.
12. Кримінально виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. (№ 3-4). С. 21.

13. Рекомендація Res (97) 13. URL: <https://rm.coe.int/12-rec-97-13e/1680abdafc> (дата звернення: 15.11.2022).

14. Козій В. Виділення матеріалів досудового розслідування як захід забезпечення безпеки підозрюваного в кримінальному провадженні. Журнал юридичних теорій і практики. 2015. № 2(12). С. 135–138.

15. Ромців О. Забезпечення безпеки осіб під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності: проблеми правового регулювання. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2017. № 861. С. 508–513.

16. Глобенко Г. І. Окремі аспекти інституту забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. Віс-

ник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2018. № 4 (84). С. 63–70.

17. Вечеря М. Зарубіжний досвід забезпечення безпеки свідка в кримінальному процесі. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 5. С. 325–330.

18. Ноздренко М. В. Міжнародний досвід із забезпечення безпеки осіб, взятих під захист. Економіка, фінанси, право. 2015. № 5. С. 24–27.

19. Семків Т. Удосконалення забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 3. С. 119–128.

20. Ромців О. І. Особливості забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в Україні. Правові горизонти. 2020. № 23 (36). С. 68–72.

